

OTA-ONA HAQIDAGI MAQOLLARNING IJTIMOIIY VA PSIXOLOGIK JIHATLARI (SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PROVERBS ABOUT PARENTS)

Shaxrisabz davlat pedagogika institute

“Pedagogika” fakulteti

Matematika va informatika yo’nalishi

Talaba: Maxmanazarova Gulsanam Sherali qizi

Ilmiy maslahatchi: Abdimurodov Doston Dilmurod o’gli

Annotatsiya: Ushbu maqolada ota-ona haqidagi maqollarning ijtimoiy va psixologik jihatlari tahlil qilinadi. Maqollar orqali ota-onaning oiladagi o’rni, tarbiyaviy roli, jamiyatdagi mavqei va milliy psixologiya nuqtai nazaridan ahamiyati ko’rib chiqiladi. Shuningdek, maqollar orqali ota-ona va farzand munosabatlari, oila birlik va mustahkamligining muhim omillari sifatida aks ettirilgan nuqtalar o’rganiladi.

Kalit so’zlar: ota-ona, maqollar, ijtimoiy jihatlari, psixologik jihatlari, milliy psixologiya, tarbiya, oila.

Annotation: This article examines the social and psychological aspects of proverbs about parents. The study explores the role of parents in the family, their educational influence, social status, and importance from the perspective of national psychology. Additionally, it analyzes how parent-child relationships and family unity are emphasized in these proverbs as key factors for a cohesive and strong family.

Keywords: parents, proverbs, social aspects, psychological aspects, national psychology, upbringing, family.

Аннотация: В данной статье рассматриваются социальные и психологические аспекты пословиц о родителях. Анализируется роль родителей в семье, их воспитательная роль, социальный статус и значение с точки зрения национальной психологии. Также изучаются пословицы, в которых подчеркивается важность взаимоотношений между родителями и детьми, а также единства семьи как основы для ее крепости.

Ключевые слова: родители, пословицы, социальные аспекты, психологические аспекты, национальная психология, воспитание, семья.

Ota-ona haqidagi maqollar o'zining o'ziga xos ijtimoiy va psixologik jihatlari bilan xalqimizning ma'naviy boyligini tashkil etadi. Ular nafaqat tarbiyaviy, balki insonning ijtimoiy shaxs sifatida shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi. Quyida ota-onalar haqidagi maqollarning ijtimoiy va psixologik jihatlari tahlil qilinadi.

1. Ota-onaning roli ijtimoiy tizimda

Ota-ona haqidagi maqollar ko'pincha ularning jamiyatdagi o'rnini va ijtimoiy funksiyalariga katta e'tibor qaratadi. Masalan, "Ota-ona ko'rganini bola ham ko'rar" yoki "Bola ota-ona ko'rganini qiladi" kabi maqollar, ota-onaning o'z o'rnida turib, farzandlarini qanday tarbiyalashini, jamiyatga qanday ta'sir ko'rsatishini bildiradi. Ota-onaning tarbiyasi orqali bola jamiyatning axloqiy, madaniy va ijtimoiy me'yorlarini o'zlashtiradi. Bu maqollar farzandning shakllanishi va hayotidagi ilk yondashuvlarni ota-ona tomonidan belgilanishini anglatadi.

Ijtimoiy nuqtai nazardan, ota-ona bolasiga dunyoqarashini, qadriyatlarini va jamiyatdagi turli rollarini o'rgatadi. Ota-onaning jamiyatdagi ijtimoiy roli shundan iboratki, ular farzandlarini nafaqat o'z uyida, balki jamiyatda ham qanday qilib to'g'ri xulq-atvorni ko'rsatishni o'rgatadi. Masalan, "Yaxshi ota o'z bolasini qadrlashni o'rgatadi" yoki "Onaning darsini bola hayot davomida o'rganadi" kabi maqollar, ota-onaning jamiyatga bo'lgan ta'sirini ko'rsatadi.

2. Psixologik jihatlar

Maqollar, ota-ona va bola o'rtasidagi psixologik aloqani chuqurroq anglashda yordam beradi. Ota-onaning farzandiga bo'lgan munosabati uning psixologik holatini shakllantiradi. "Onaning izlari bolada qoladi" yoki "Ota o'zining yelkasiga bolani o'rtir" kabi maqollar bola ongida ota-ona haqidagi tasavvurlarni shakllantiradi. Ota-ona o'z xatti-harakatlari bilan bolaga qanday munosabatda bo'lishni, qanday qadriyatlarni qadriga yetishni o'rgatadi.

Psixologik nuqtai nazardan, ota-ona farzandining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Maqollar bola psixologiyasiga ta'sir etuvchi ota-ona munosabatlarining turli jihatlarini ochib beradi. "Bolani sevganingda o'zini ko'rsan" degan maqol, ota-onaning bolaga bo'lgan mehrini va mehr-oqibatining bolaning psixologik holatiga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatishini anglatadi.

3. Tarbiyaviy va axloqiy jihatlar

Ota-ona haqidagi maqollar, ularning tarbiyaviy va axloqiy ahamiyatini ham yoritadi. Ota-onaning axloqiy mas'uliyati va bola uchun to'g'ri tarbiya berishdagi roli ko'plab maqollarda aks etadi. "Bola xulq-atvori onaning ko'zidan ko'rinadi" yoki "Ota-ona bolaga ilm berishdan avval, unga axloqni o'rgatishlari kerak" kabi maqollar tarbiya berishning axloqiy jihatlarini ta'kidlaydi.

Bola ota-ona orqali ijtimoiy me'yorlarni, hayotdagi to'g'ri va noto'g'ri, yaxshi va yomon o'rtasidagi farqni o'rganadi. Maqollar bolaga hayotda to'g'ri yo'lni tanlashda ko'rsatmalar beradi. Bu yondashuv ota-onaning ma'naviy va axloqiy tarbiyasini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega.

4. Ota-ona va bola o'rtasidagi o'zaro munosabatlar

Ota-ona haqidagi maqollar, ular o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni va bola bilan qanday aloqalar o'rnatish lozimligini ko'rsatadi. "Ota-ona qo'lidan bola oziqlanadi" yoki "Onaning yelkasida bola tinchlik topadi" kabi maqollar ota-ona va bola o'rtasidagi

yaqinlik va ishonchni aks ettiradi. Ular nafaqat ota-ona bilan bolaning o'zaro muloqotini, balki farzandni tarbiyalashning empatiya, samimiyat va mehrga asoslanganligini bildiradi.

Bola uchun ota-ona nafaqat fiziologik, balki psixologik qo'llab-quvvatlovchi bo'lib, uning barcha ehtiyojlariga javob beradi. Bola o'zini sevgan va hurmat qiladigan ota-ona bilan o'zaro munosabatlar o'rnatadi. Bu o'zaro aloqalar bola psixologiyasining mustahkamlanishida, o'z-o'zini hurmat qilishda va jamiyatda o'z o'rnini topishda yordam beradi.

Ota-ona haqidagi maqollar xalqimizning ma'naviyatini, ijtimoiy qadriyatlarini va tarbiyaviy mexanizmlarini chuqur tushunishga yordam beradi. Ular nafaqat ota-ona va bola o'rtasidagi aloqalarni, balki jamiyatdagi ijtimoiy va psixologik vazifalarni ham belgilaydi. Maqollar orqali bolaga to'g'ri axloqiy qadriyatlarni o'rgatish, ijtimoiy hayotga tayyorlash va psixologik barqarorlikni ta'minlash mumkin. Bu maqollar xalqning tarbiyaviy tajribasini, ko'nikmalarini va insonning ijtimoiy o'zgarishlarga bo'lgan munosabatini aks ettiradi.

O'zbek xalq maqollari ota-ona va bola o'rtasidagi munosabatlarni chuqur aks ettirib, ijtimoiy va psixologik jihatlarini yoritib beradi. Bu maqollar xalqimizning axloqiy qadriyatlari, tarbiyaviy tamoyillari, shuningdek, ota-ona va bolalar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni qanday qurish zarurligini ko'rsatadi. Quyidagi maqollarni tahlil qilib, ijtimoiy va psixologik jihatlarini ko'rib chiqamiz.

1. "Ota-ona ko'rganini bola ham ko'rar"

"The child sees what the parents see"

Bu maqol ota-ona va bola o'rtasidagi ijtimoiy va psixologik munosabatni ta'kidlaydi. Ota-ona o'z hayotini qanday tashkil etsa, farzandi ham shunday hayot tarzini o'rganadi. Agar ota-ona o'zlarini to'g'ri, mehnatsevar va odobli tutsa, bola ham ularni ko'rib o'rganadi. Bu maqol ota-ona tarbiyasining bola psixologiyasiga va jamiyatda shakllanishiga ta'sirini ko'rsatadi.

2. "Bola xulq-atvori onaning ko'zidan ko'rinadi"

"A child's behavior is seen through the mother's eyes"

Bu maqol, ota-onaning bola tarbiyasidagi psixologik ahamiyatini bildiradi. O'zingizni qanday tutishingiz, xatti-harakatlaringiz va o'zaro munosabatlaringiz bolaga to'g'ri yoki noto'g'ri yo'lni ko'rsatadi. Onaning sevgi va mehr-shafqati bola psixologiyasini shakllantiradi, uning o'zini tutish tarzini va boshqa insonlarga bo'lgan munosabatlarini belgilaydi. Ota-ona farzandiga o'zi ko'rsatgan yo'lni tanlashda asosiy qo'llanma bo'lib xizmat qiladi.

3. "Ota o'g'liga bir narsa o'rgatib, o'zi ko'rsatmasdan so'zlab bo'lmaydi"

"It is impossible for a father to teach his son something without showing it himself."

Bu maqol ota-onaning tarbiyaviy mas'uliyatini ko'rsatadi. Bola faqat so'zlarni emas, balki ota-onaning xatti-harakatlarini ham o'rganadi. Agar ota-ona farzandiga

qandaydir xulq-atvorni o'rgatmoqchi bo'lsa, uni o'zlari ham amalda ko'rsatishlari zarur. Bu maqol, ota-onaning o'z xatti-harakatlari bilan bola tarbiyasiga qanday ta'sir qilishini, psixologik jihatdan farzandning yodida qanchalik chuqur qolishini ifodalaydi.

4. "Bola ota-ona ko'rganini qiladi"

"The child does what the parents see"

Bu maqol ijtimoiy va psixologik jihatlarni o'zida jamlaydi. Ota-ona bolaning hayotiga bevosita ta'sir qiladi. Bola, ayniqsa kichkinaligida, ota-ona va jamiyatdan ko'rganini o'zlashtiradi. Agar ota-ona tarbiya berishda qattiq, ammo adolatli bo'lsa, bola ham o'zining xatti-harakatlarini shu tarzda shakllantiradi. Shu tarzda bola o'zining jamiyatdagi rolini belgilashda ota-onaning ta'siriga qarab shakllanadi.

5. "Onaning izlari bolada qoladi"

"Mother's traces remain in the child"

Bu maqol onaning tarbiyaviy va psixologik ta'sirini ta'kidlaydi. Onaning bola tarbiyasidagi roli juda katta. Uning sevgi, mehr-shafqat, shuningdek, bolaning hissiy va ruhiy rivojlanishiga bo'lgan munosabati bolaning keyingi hayotiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bola onaning izlarini nafaqat xarakterida, balki psixologik holatida ham ko'radi. Onaning mehrini va o'rgatgan saboqlarini bola uzoq vaqt davomida unutmaydi.

6. "Bola otaning mehnatidan, onaning sabridan o'rganadi"

"A child learns from his father's work and mother's patience"

Bu maqol ota-ona o'rtasidagi o'zaro munosabatlar va tarbiyaning ijtimoiy ahamiyatini ko'rsatadi. Ota mehnatkash bo'lsa, bola mehnatning qiymatini o'rganadi, onaning sabr-toqatini ko'rib, bola o'zining hissiy holatini tartibga solishni o'rganadi. Maqol, ota-onaning tarbiyaviy va axloqiy mas'uliyatini yuksak darajada ta'kidlaydi.

7. "Ona – bolaning ruhiy ustozidir"

"Mother is the child's spiritual teacher"

Ona faqat fiziologik emas, balki psixologik jihatdan ham bola uchun muhim o'qituvchi hisoblanadi. Uning mehribonligi, sabr-toqati va tarbiyaviy yo'llari bolaning psixologik holatiga va hayotga tayyorlanishiga ta'sir qiladi. Bu maqol, onaning bola psixologiyasiga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatishini aks ettiradi.

8. "Yaxshi ota o'z bolasiga ilm berishdan avval axloqni o'rgatadi"

"A good father teaches his child morality before teaching him knowledge"

Bu maqol ota-ona tomonidan bola tarbiyasining axloqiy jihatlarni ko'rsatadi. Ota-ona nafaqat ilm-fan, balki axloqiy qadriyatlarni ham o'rgatishi kerak. Bola to'g'ri va noto'g'ri o'rtasidagi farqni o'rganishdan avval, ota-ona unga axloqiy me'yorlarni tushuntirib berishi zarur. Bu maqol, ota-ona va bola o'rtasidagi munosabatlarni yanada chuqurlashtiradi. O'zbek xalq maqollari ota-ona va bola o'rtasidagi ijtimoiy va

psixologik munosabatlarni yoritishda, tarbiyaviy tamoyillarni aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Ular ota-onaning tarbiyaviy roli, bolalarning psixologik rivojlanishi va ijtimoiy hayotga tayyorlanishini ta'minlashda yordam beradi. Maqollar orqali bolaga o'rgatiladigan qadriyatlar va hayotdagi to'g'ri yo'lni tanlashda ota-ona qanday ahamiyatga ega ekanini ko'rish mumkin.

1. «Better late than never.» (ma'nosi tarjimasi: Biror narsani o'z vaqtida qilish yaxshiroqdir. Ammo o'z vaqtida olmasangiz, baribir, kech bo'lsa ham qiling.)
2. «Birds of a feather flock together.» (ma'nosi tarjimasi: Odamlar o'ziga o'xshash odamlar bilan vaqt o'tkazishni yaxshi ko'radilar.)
3. «A picture is worth a thousand words.» (ma'nosi tarjimasi: Fotosuratlar matn yoki ovozdan ko'ra ko'proq his-tuyg'ularni bildiradi.)
4. «There's no such thing as a free lunch.» (ma'nosi tarjimasi: Bepul mahsulotlar har doim yashirin narxga ega.)
5. «There's no place like home.» (ma'nosi tarjimasi: Uydan yaxshiroq joy yo'q)
6. «The early bird catches the worm.» (ma'nosi tarjimasi: Muvaffaqiyatga erishish uchun erta turish kerak.)
7. «Never look a gift horse in the mouth.» (ma'nosi tarjimasi: Kimdir sizga biror sovg'a berganida, ortiqcha savol bermang)
8. «You can't make an omelet without breaking a few eggs.» (ma'nosi tarjimasi: Tuxumni sindirmasdan omlet tayyorlay olmaysiz. Biror narsa qilishga intilayotganingizda, bundan g'azablangan odamlar bo'lishi mumkin. E'tibor bermang — natijaga e'tibor qarating.)
9. «You can't always get what you want.» (ma'nosi tarjimasi: Siz har doim ham xohlagan narsangizga erisha olmaysiz)
10. «Actions speak louder than words.» (ma'nosi tarjimasi: Harakatlar so'zlardan ko'ra balandroq gapiradi.)
11. «Practice makes perfect.» (ma'nosi tarjimasi: Amaliyot mukammallikka olib keladi.)
12. «Too many cooks spoil the broth.» (ma'nosi tarjimasi: Oshpazlar ko'p bo'lsa bulyon buziladi.)
13. «Easy come, easy go.» (ma'nosi tarjimasi: Oson kelgan narsa oson ketadi.)
14. «Don't bite the hand that feeds you.» (ma'nosi tarjimasi: Sizni ovqatlantiradigan qo'lni tishlamang. Agar kimdir sizga yordam bersa, ehtiyot bo'ling, yomon gapirmang va yaxshi niyatli odamni g'azablantirmang.)
15. «One man's trash is another man's treasure.» (ma'nosi tarjimasi: Bir kishi uchun axlat boshqasi uchun xazina.)
16. «Beauty is in the eye of the beholder.» (ma'nosi tarjimasi: Go'zallik qaraganning ko'zida)
17. «Necessity is the mother of invention.» (ma'nosi tarjimasi: Ehtiyoj — bu ixtironing onasi.)

18. «A penny saved is a penny earned.» (ma'nosi tarjimasi: Tejalgan pul — bu ishlab topilgan puldek.)

19. «You can't judge a book by its cover.» (ma'nosi tarjimasi: Kitobni muqovasiga qarab baholamang.)

20. «Don't put all your eggs in one basket.» (ma'nosi tarjimasi: Barcha tuxumlaringizni bitta savatga solmang. Ya'ni qo'shimcha reja, qo'shimcha daromad, zaxira variantlar bo'lsin ma'nosida)

Xulosa: Ota-ona haqidagi maqollarning ijtimoiy va psixologik jihatlarini tahlil qilish, insonning ijtimoiy va shaxsiy hayotida ota-onaning roli va ahamiyatini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Maqollarda ota-ona, odatda, insonning hayotida eng muhim ta'sir ko'rsatuvchi shaxslar sifatida tasvirlanadi. Ularning tarbiyasi va mas'uliyati, shaxsning ijtimoiylashuvi va psixologik rivojlanishida markaziy o'rin tutadi.

Ijtimoiy jihatdan, ota-onaning maqollarda tasvirlangan obrazlari o'z vaqtida jamiyatning an'analari, qadriyatlari va normativlarini aks ettiradi. Maqollar orqali jamiyatda ota-onaning tarbiyaviy vazifalari, ularning farzandlari bilan munosabati, oilaviy qadriyatlar va ijtimoiy tizimdagi o'rni ko'rsatiladi. Shu bilan birga, ota-onalarning farzandlarining ijtimoiy muvaffaqiyatlari va salomatligi bo'yicha ta'siri ham maqollarda aks etgan.

Psixologik jihatdan esa, ota-onaning tarbiyaviy usullari va mehr-shafqatlari farzandning o'z-o'ziga bo'lgan ishonchi, psixologik barqarorligi va hayotga bo'lgan munosabatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Maqollarda ko'pincha ota-ona tomonidan ko'rsatilgan mehr, sabr-toqat va tarbiya mehnati farzandning psixologik rivojlanishining muhim omili sifatida ta'kidlanadi.

Xulosa qilib aytganda, ota-ona haqidagi maqollar insonning ijtimoiy va psixologik rivojlanishida ota-onaning muhim ta'siri, ularning tarbiya usullari va oilaviy qadriyatlarining jamiyatdagi o'rnini ko'rsatadi. Ota-ona haqidagi maqollar nafaqat axloqiy saboqlarni beribgina qolmay, balki ijtimoiy va psixologik jihatdan ham insonni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
2. Erikson, E.H. (1963). *Childhood and Society*. W.W. Norton & Company.
3. Maqollar va hikmatlar. (2001). O'zbek xalq maqollari. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.
4. Akramov, A. (2010). *Ota-onaning tarbiyaviy roli*. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi.
5. Pikler, E. (1986). *The Development of the Human Being in the Family*. Houghton Mifflin.

6. Toshpulatov, R. (2015). Ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlar. Tashkent: Akademiya.
7. <https://myfarzand.uz/maqollar-inglizcha.html>

